

Teaterns skiftande kvaliteter

Av Ylva Gislén

"Ett slags historia om teater, kvalitet och jämställdhet" så beskrev teaterkritikern och forskaren Ylva Gislén den föreläsning hon framförde vid seminariet *Är kvalitet ett (köns) neutralt begrepp?* som kommittén arrangerade vid Teaterbiennalen i Umeå i maj 2005.

Figur 8.1 The Clashes "London Calling" från 1979

Källa: Fotograf: Penni Smith

För att jag ska kunna knyta ihop säcken kring ett, med nödvändighet något vindlande, resonemang tänker jag starta i en reklamkampanj som iscensattes av ett visst stort jeansföretag för snart femton år sen.

Man använde svartvita bilder på tämligen hålogda unga män med elgitarrer, slitna kläder och armékängor, närmare bestämt fotografen Penni Smiths bilder från The Clashes *London Calling*-turné. Om ni tillhör något sånär samma generation som jag så kan ni säkert se den mest kända framför er: den som finns på omslaget till

London Calling. Den där Paul Simenon drämmer sin elbas i scengolvet i motljus.

Stora svartvita bilder, och så jeansföretagets lilla slogan i ett hörn, med samma slags handskrift som används till låttexterna på skivomslaget till *London Calling*: "Quality never goes out of style."

Denna slogan var inte ny, den hade jeansföretaget använt i evigheter: det nya var sättet på vilket den kombinerades med de här bilderna. Tidigare hade "Quality never goes out of style", i ett tråkigt typsnitt, stått bredvid en bild på ett par blåa byxor och snarast verkat syfta på slitstarkt tyg, starka sömmar och klassiska modeller. Inte så stor skillnad gentemot hur man pratar om kvalitetsskor, kvalitetstyg, kvalitetsmöbler och oftast menar något som tillverkats av bra naturmaterial på ett mer eller mindre hantverksmässigt sätt.

"Quality never goes out of style" tillsammans med de här bilderna, associerat till den här musiken, kunde naturligtvis fortfarande betyda typ "blåbyxor som fortfarande inte har gått sönder efter en sån här turné är definitivt prisvärda". Men det fanns också något som var vagt oroande i kombinationen, som snarare handlade om kvalitet som rebellkapital, som ett sätt att vara, som något som också kunde handla om att de trasiga och skitiga och inte så önskvärda välter gatorna överända.

Kvalitetens betydelse

"Quality never goes out of style", kvalitet är alltid rätt, och ändå visar det sig vara ett av de där mer svärfångade orden, när man väl börjar fundera över hur det egentligen används.

Någonstans för länge sen, närmare bestämt på latin, betydde ordet snarare "egenskap", egenskaper och egenheter hos människor, saker eller tillstånd, och i den betydelsen använder vi det fortfarande väldigt ofta. Men det är inte i den bemärkelsen ordet blir besvärligt, utan när det används för att beteckna det som är bra. Till och med kvalitetsskor är nuförtiden svåra att peka ut om man synar dem i sömmarna – mina surt förvärvade handsydd australiensiska jodphurs, som jag kallar kvalitetsskor eftersom jag inbillar mig att de ska hålla tills jag blir pensionär, skulle förmodligen få en vegan att rysa i djupet av sin själ. Läderskor – när kvalitet av en vegan definieras som "happy cow", skor av material som är så långt från döda djur det bara går?

Så om det inte ens är självklart vad som är kvalitetsskor nuförtiden, vad betyder då kvalitetsfilm, kvalitetslitteratur, teater av hög konstnärlig kvalitet?

I en mycket omdiskuterad formulering av de nationella kulturpolitiska målen, som för första gången dök upp i 1974 års kulturproposition, står det att kulturpolitikens uppgift är "att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar".¹ Vad betyder nu det?

Det finns nämligen få områden, och här ligger kulturen i lä, där man talar så mycket om kvalitet som i den sfär vi, i och för sig kanske ofta lite slarvigt, betecknar som näringslivet. Kvalitet är här när en vara eller produkt håller vad den lovar, när kunderna är nöjda, när tillverkningsprocesserna är öppna för insyn. Faktum är att det inte är ovanligt att kvalitetsbegreppet används för att motivera jämställdhetsarbete, för att man menar att det skulle betyda bättre produkter: högre kvalitet. Det betyder ju inte att allt är mera frid och fröjd här, men det kan vara värt att notera att begreppet kvalitet på detta område sällan sätts i motsats till jämställdhet – snarare är det uppfattningar om kompetens som hotas av krav på bättre könsfördelning i styrelserum och på direktörsstolar.

Samtidigt pågår här, åtminstone om man följer de svenska dagstidningarnas näringslivssidor bakåt i tiden, en diskussion om huruvida kvalitet ska förstås som ett starkt varumärke, att kunden upplever att en vara är bra – eller att den verkligen är bra i betydelsen håller vad den lovar. Jag säger bara mobiltelefoner – men sen fastnar mitt cyniska tonfall i halsen, för strängt taget borde vi kanske föra samma typ av diskussion även på teaterområdet. För hur ofta handlar våra diskussioner om konstnärlig kvalitet inte i grunden om att vissa teatrar, regissörer och konstellationer har så starka varumärken och kvalitetsstämplar att vi tycker oss ha fått det vi förväntar oss när vi går på en föreställning – när de insikter och bilder vi får med oss egentligen inte varar ens till frukosten nästa dag? Är konstnärlig kvalitet en egenskap hos konstverket eller upplevelse av kvalitet och kan vi någonsin skilja dem åt?

Jag skulle dock vilja dröja kvar lite vid näringslivssidorna, eftersom ordet kvalitetssäkring, som används ganska ofta där, är tämligen fascinerande. Jag är fullt medveten om att ordet har ersatt vad som tidigare, mycket tråkigare, kallades standardisering. Kvalitets-

¹ prop.1974:28. Formuleringen återkommer ordagrant i 1996 års kulturproposition, prop.1996/97:3.

säkring betyder, föga upphetsande, att processer och rutiner är dokumenterade så att man lätt kan hitta fel och göra förbättringar.

Men jag måste säga att jag gillar det, att dokumentera är visserligen tråkigt, men frågan om kvalitet blir så handfast på något sätt. Ungefär som när en av de teaterarrangörer som är anslutna till Riksteatern förklarar sin programläggningsidé så här: "Ha kvalitet i teaterprocessen. Detta innebär att varje produktion bör ha en regissör, en scenograf och en producent."

Punkt slut, tänk om frågan om teaterns kvalitet vore så enkel!

Kulturpolitikens kvaliteter

Men nu tillbaka till de kulturpolitiska målen, för formuleringen där konstnärlig förnyelse och kvalitet sätts i motsättning till kommersialismens negativa verkningar inbjuder ju till diskussion. Om den betydelse vi lägger i ett begrepp är svår att fånga så kan man nämligen alltid titta på vad som ställs bredvid det, och på vad det sätts i motsats till.

Om man ska gå på den övergripande målsättningen verkar alltså den svenska kulturpolitiken ha samma intuitiva förståelse för begreppet som min dåvarande femåring. När jag för många år sen fick ett utbrott över kassa T-tröjor, pennställ, skrivbordsunderlägg, ritböcker och allsköns annat som strömmar ut i skyltfönstrena efter varje ny Disneyfilm, och som varje femåring genast vill ha, väntade hon bistert på att jag skulle sluta med min harang och sa sedan, med ett tydligt överseende fnysande: "Jag frågar farmor istället, för hon bryr sig inte om det här med kvalitet och sånt."

Hon – och kulturpolitiken – verkar förstå kvalitet i motsats till massproduktion, i motsats till tanken på en publik som i grunden bara ses som konsument, som några man kan få att spendera pengar, men också i motsats till allt det som egentligen är roligt, till det som inte är fotriktigt och håller i evigheter.

Jag vet inte om det är det här senare som gör att ordet kvalitet sällan omnämns direkt i teatersammanhang, faktiskt används det nästan påfallande lite. Man får mer eller mindre leta efter det med lupp i teaternas beskrivningar av sig själva på hemsidor, i styrdokument och pressmaterial. I en delrapport från Regionteatern Kronobergs nationella uppdrag kring barnteatern hittar jag dock en ordväxling mellan en sociolog, som pekar på den intressanta utmaningen i att försöka precisera vad vi menar med god kvalitet – och

regissören Finn Poulsen som omedelbart invänder: "Min uppgift är inte att definiera vad som är god konst. Min uppgift är att göra det jag dör om jag inte får göra."²

I en slutrapport från samma nationella uppdrag finns en annan formulering som, lite oavsiktligt tror jag, tycks andas ett liknande dilemma: "Hur ska hög konstnärlig kvalitet förenas med en genuin strävan att nå och bygga upp en varaktig relation till en ung publik?"³ Betyder det att den som definierar vad som är bra teater, med hög konstnärlig kvalitet, är någon annan än åtminstone den unga publiken: Vad betyder egentligen "hög konstnärlig kvalitet" om den inte känns igen som en kvalitet av de människor teatern görs för?

Eller handlar teater inte alls om att möta en publik, och publikens skiftande kriterier för vad som är bra och dåligt, utan om att konstnären gör något som han eller hon skulle dö av att inte göra? Fast då blir det svårt att förstå vad publiken behöver ha med saken att göra överhuvudtaget ...

Uppfattas varje försök att prata om vad som är bra och dålig teater som ett underförstått krav på att motivera varför man sysslar med något? Och varför uppfattas detta motiverande som ett hot, som ett ifrågasättande? Och är det verkligen sant att teatermänniskor skulle dö om de inte fick syssla med teater? Då vilar sannerligen ett tungt ansvar på Kulturrådet som använder ordet kvalitet flitigt i samband med hur man motiverar bidragsfördelningen: hur man motiverar vilka projekt och verksamheter som ska få medel och hjälp att finnas till.

Enligt Kulturrådets riktlinjer för anslagsfördelning ska de fria grupperna hålla hög konstnärlig kvalitet och stå för förnyelse av konstnärliga uttryck och/eller produktionsformer. Bidragen till de regionala institutionerna ska å andra sidan "möjliggöra en mångsidig verksamhet av hög kvalitet".⁴ Regionteatrarna ska alltså stå för en hög kvalitet rätt och slätt, medan de fria grupperna ska stå för en hög *konstnärlig* kvalitet. Vad betyder egentligen det? Men det stannar inte här:

I regleringsbrevet för nationalscenen Dramaten står det att "teatern ska vara den i Sverige ledande institutionen inom teaterns

² Stribe, Birgitta (2002) *Gnistrande möten mellan vetenskap och konst*. Rapport från symposium 22–23 maj 2002. Regionteatern Blekinge Kronoberg, s. 7.

³ Kyrö, Ingrid (2004) *Konst och vetenskap. Samverkan mellan barnkultur och forskning*. Slutrapport för Regionteatern Blekinge-Kronobergs nationella uppdrag 2001–2003, s. 6.

⁴ Sammandrag av Kulturrådets riktlinjer för anslagsfördelning till fria grupper samt till regionala teaterinstitutioner finns på www.kulturradet.se.

område och att den som nationalscen ska vara ett föredöme för andra institutioner vad gäller utveckling, förnyelse och konstnärlig kvalitet".⁵ Medan Riksteaterns ansvar däremot är att "presentera ett allsidigt utbud av hög kvalitet".⁶ Visst är skillnaden mellan "hög kvalitet" och "konstnärlig kvalitet" förbryllande – den tycks göra de fria grupperna närmare släkt med Dramaten än med regionteatrarna, särskilt på det sätt som hög konstnärlig kvalitet ställs bredvid förnyelse. Skillnaden i tonfall blir ungefär som "hederlig och väl tillagad husmanskost" på Riksteatern och regionteatrarna, och spännande gourmetmat, nya smakkombinationer på Dramaten och de fria grupperna.

Andra ord som i kulturpolitiska texter används tillsammans med ordet kvalitet är bredd, mångfald och varierat utbud. Det säger också något, för det antyder att begreppet används som om det har med dessa saker att göra – men samtidigt är något annat. Är mångfald kvalitet eller är undertexten att mångfald inte självklart hör ihop med, men helst ska kombineras med, kvalitet?

Kvalitativa argument

Men det är som sagt svårt att få korn på hur teatrarna själva resonerar kring kvalitetsbegreppet, vilket gör att det inte är helt lätt att veta om, och i sådana fall hur, man resonerat kring val av dramatiker, rollfördelning och regissörer.

Riksteatern är den teater som använder det mest, Dramaten som ska vara föredöme använder det knappast alls. I den artikelserie om de fria grupperna som under våren 2005 publicerades i *Svenska Dagbladet* används också begreppet kvalitet ofta av teatergrupperna själva, men man talar inte om vad det betyder i just det sammanhanget, utan använder det för att understryka behovet av en ökad finansiering. Den retoriska undermeningen är att "vi svarar mot de kulturpolitiska målen, men får inte betalt efter förtjänst".

Jag söker istället igenom det senaste årets teaterrecensioner av de fast anställda kritikerna på de två största dagstidningarna för att se om jag kommer närmare ett svar på frågan om det egentligen finns

⁵ Utbildnings- och kulturdepartementet (2005) *Mål, återrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2006 avseende Kungliga Dramatiska Teatern AB*. Regeringsbeslut 1:84, 2005-12-15, U2005/9545/Kr.

⁶ Utbildnings- och kulturdepartementet (2005) *Mål, återrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2006 avseende Riksteatern*, Regeringsbeslut 1:85, 2005-12-15, U2005/9546/Kr.

något slags mer öppen diskussion kring vad som är kvalitet på teaterområdet. Men en av de få gångerna ordet används explicit är i samband med en uppsättning av Robert Wilson, som beskrivs som "demonregissören" och där föreställningen, eftersom den är en totalteater som blandar citat, ironi och djupa känslor, som konsekvens har stor kvalitet.⁷

Jag har stor respekt för recensenten ifråga, och hoppas att jag kommer undan med mitt raljerande, men slutledningen blir alltså att ironi plus citat plus djupa känslor plus demonregissör är lika med stor kvalitet. Eller?

Eftersom ordet kvalitet förekommer så sparsamt söker jag på i stort sett alla adjektiv jag kan komma på, och jo, någon sanning verkar det ligga i det här med ironi, för ironisk är ett av de mer vanligt förekommande positiva orden tillsammans med skicklig, fysisk och personlig. Ordet personligt står ut eftersom det verkar vara påfallande starkt positivt laddat, men framför allt används om manliga skådespelare och regissörer (något som återkommer ifråga om författare om man gör en liknande sökning på litteraturrecensioner över samma tidsperiod). Fråga ett blir om personlig verkligen är ett sånt självklart kriterium på bra teater och en bra rolltolkning. Fråga två är varför kvinnor i sådana fall verkar ha svårare att ses som just personliga.

Sen vänder jag på steken och söker på negativa ord, ett sätt att ringa in vad vi menar med kvalitet är ju att titta på motsatsen. Och här blir jag faktiskt överraskad över vad sökorden visar på. Kritiker, inklusive jag själv, använder inte alls ord som tråkigt, dåligt, trist, oengagerat – allt det som vi ju allihopa vet att teater ibland, kanske till och med alldeles för ofta, också kan vara.

Är detta nyckeln till oviljan att närmare definiera vad som egentligen är hög kvalitet eller till och med hög konstnärlig kvalitet – att det innebär att man samtidigt också pekar ut vad som är av dålig kvalitet, vad som inte alls är särskilt bra? Och tänk om det betyder att någon dör för att de inte längre får pengar att regissera eller skådespela?

Fast stopp och belägg.

Det låter ju som att jag far efter en slags allmän definition på vad som är hög kvalitet. Jag har ju själv suttit i Kulturrådets referensgrupp för de fria teatergrupperna i många år, varit med och bestämt hur de få miljoner som ska skänka oss hög konstnärlig kvalitet och

⁷ Ring, Lars (2005) "Ett vackert sorgespel om kapsejsad manlighet", recension av Peer Gynt, Det Norske teatret, Oslo. *Svenska Dagbladet* 2005-02-22.

förnyelse ska fördelas. Och slitit mitt hår tillsammans med alla andra inför det faktum att den höga konstnärliga kvaliteten och förnyelsen inte får kosta vad den smakar, men det är ju inte ämnet för just det här resonemanget. Och en sak är jag helt säker på efter den erfarenheten. Kvalitet är ett knepigt, alltför ofta till intet förpliktigande ord. Och det är svårt, nästan omöjligt, att beskriva vad kvalitet är på förhand, ut i det blå. Men det mirakulösa är att det faktiskt går att tala om och diskutera i förhållande till en konkret uppsättning, en konkret verksamhet, kring till exempel en viss konststellers val av text. Inte att komma överens om alldeles lätt nödvändigtvis, men definitivt att argumentera kring, och då har jag varit glad för ordet, för att det tvingat oss att ta ställning, och att förklara och motivera våra ställningstaganden.

Kvalitet vs jämställdhet?

Och då kommer jag att jämföra med hur kvalitetsbegreppet används inom högskolor och universitet. Om man ser på hur ofta ordet används inom utbildningspolitiken samt på de svenska universitetens och högskolornas hemsidor ser man en klar parallell till teatervärlden. Utbildningspolitiskt motiverar man hela tiden anslag och universitetsstatus med hjälp av begreppet "hög kvalitet". Men ju äldre universitet och ju självklarare status, i desto mindre utsträckning använder lärosätena själva begreppet. Och ju färskare högskola desto intensivare användning av ordet. Kvalitet verkar här vara något som förutsätts, något som ligger implicit de ekonomiska resurserna, i statusen, som i sin tur alla ser som en förutsättning för att kunna bedriva forskning och utbildning med kvalitet, samtidigt som man måste visa på kvalitet innan man får förutsättningar att vara bra...

Samma positiva moment 22 som på Dramaten och för de framgångsrika manliga konstnärerna, samma negativa moment 22 för de fria grupperna och för alltför många av de kvinnliga konstnärerna.

I diskussionen kring forskningspolitik finns det också intressanta paralleller att hämta om vi vill peka på hur kvalitet osynligen laddas med kön. Kraven på att den akademiska världen måste göra något åt prioriterandet av manliga forskare i universitetsvärldens hierarkier ställer nämligen till med oredda. Professorer och forskare berömmar sig av att vara bildade, av att ha blivit bra människor i forskarvärldens stålbad av kritiskt tänkande, inte helt olikt hur

konstnärer gärna ser sig som potentiellt moraliskt bättre för att man sysslar med just det man gör. Så hur ska anklagelsen om att det ena könet, att döma av statistiken, får en fördelaktigare behandling i systemet hanteras?

Den enkla förklaringen, att kön hittills fått gå före kompetens och kvalitet, svider nämligen illa i skinnet, den underminerar ju inte bara enstaka personers, utan faktiskt hela högskolesystemets, legitimitet ...

Jo, rent retoriskt börjar man med att ställa politisk korrekthet och ideologisk följsamhet i motsats till ett fritt sökande efter sanning och vetenskaplig briljans. Så långt låter det bra, det för tankarna till ett motstånd mot till exempel rasforskning, som ingen öppet skulle önska tillbaka, och samtidigt kan man underförstått låta påskina att det finns något sånt som en forskning som står helt med ryggen fri åt det samhälle den utförs i och finansieras av. Och sen nämns både genusforskning och jämställdhetsplaner i samma andetag som just politisk korrekthet och ideologisk följsamhet, ord som redan laddats med negativ klang. På detta sätt framstår genusforskning som dålig forskning och jämställdhetsplaner som en motsats till det fria sökandet efter sanning och den vetenskapliga briljansen. Detta utan att man behöver ta bladet från munnen – eller föra fram några rationella argument för att det verkligen förhåller sig så.

Också på teatern skulle jag vilja påstå att man, även om det uppenbarligen inte talas lika öppet om det, rör sig med ett kvalitetsbegrepp som tenderar att flyta bredvid, retoriskt ställas i motsats till eller vid sidan av begrepp som mångfald och jämställdhet. Antingen premierar vi kvalitet och spelar Shakespeare, kallar in demonregissörerna till stora scenen, eller, djup suck, premierar vi mångfald och jämställdhet: spelar texter av författare som ingen hört talas om än. Och så måste vi prioritera bort fem av de superkonstnärliga killarna till förmån för fem kvinnor bara för att någon tycker att det ska vara rättvist, och så kommer det att handla om att vara homosexuell eller andragenerationsinvandrare eller tonårstjej istället för att vara människa, med stort M.

I Tomas Forsers text om demokrati och teater i en av Demokratiutredningens forskarvolym används till exempel genomgående retoriska figurer där det Forser kallar teater för gemene man ställs mot en teater med integritet och hög kvalitet. Politiska krav på tillgänglighet och nya publikgrupper ställs mot konstens nödvändiga

exklusivitet.⁸ Man skulle kunna säga mycket om den motsättning mellan Massan och Sanningen som Forser rekonstruerar – den har sina rötter i Platons dialoger och en politisk filosof som Hannah Arendt har redan visat hur felaktig och problematisk den är⁹ – det intressanta för vår del är att den här blir liktydig med en motsättning mellan Demokrati och Konst, och i samma resonemang blir konstnärlig teater lika med hög kvalitet lika med något som bara, egentligen, kan kännas igen och upprätthållas av en elit.¹⁰ Det allra mest problematiska – för vår del – är kanske att de flitigt använda orden konst, kvalitet och elit aldrig definieras i en text som Forsers, precis som de sällan definieras i de mer halvkvädna visor där kvalitet istället är något som hotas av krav på jämställdhet och genusperspektiv. Vad menas med konstnärlighet? Vem kan känna igen den? Vad är teater med hög kvalitet? Vilka tillhör eliten och vem bestämmer det? Är det inte svaren på de frågorna – och argumenten för dem – vi egentligen behöver? Och används ordet kva-

⁸ Forser, Tomas (1999) "Demokratin på teatern. Om det mätbara och kulturpolitikens dilemma", i Amnå, Erik & Johannesson, Lena (red) *Demokratis estetik, Demokratiutredningens forskarvolym IV* (SOU 1999:129), s. 199–225. Följande citat, på s. 217, får utgöra exempel:

"Konsten står i konstant och produktiv konflikt till populism och vanetänkande och upprättar meritokratiska värdehierarkier som utmanar principerna om en man en röst i frågor om kvalitet och val av konstnärliga vägar. Konsten förutsätter tvärtom att eliter värderas högt och ges fredade villkor. I konstens kungadöme råder en berättigad skepsis mot demokratiskt fattade beslut om smak och kvalitetsdeklarationer."

⁹ Se Arendts essä "What is Authority?" i *Between Past and Future. Eight Exercises in Political Thought* (1968) New York: The Viking Press. Även essän "The Crisis in Culture: it's Social and Political Significance" i samma bok är intressant för denna diskussion eftersom hon där utvecklar en syn på smak och omdöme i frågor om estetik som är radikalt annorlunda än den Forser presenterar. Med bakgrund i Kant menar hon att det estetiska omdömet är den mest politiska av alla förmågor. Och absolut inte för att det bara skulle kunna omfattas av en elit utan för att det tvärtom är diskursivt – det inbegriper förmågan att lyssna till och förstå – men inte nödvändigtvis hålla med om – samtliga inblandades perspektiv. Seyla Benhabib har i boken *Situating the Self. Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics* (1992) Cambridge: Polity Press utvecklat Arendts resonemang och pekat på att detta lyssnande och denna förståelse också kräver reella möjligheter för så många som möjligt att komma till tals i den fråga det handlar om.

¹⁰ Forser hänvisar till Vilfredo Pareto's elitbegrepp som: "innebär att den ideala eliten ges sin rätt och sitt inflytande genom sina utvalda medlemmars kvaliteter och överlägsna egenskaper. För den eliten är sanningen inte en fråga om demokratiska val utan om insikter" (ibid s. 218). Lite längre fram i texten menar han att det borde kunna finnas en potentiellt produktiv motsättning mellan denna exklusiva elit och demokratins arenor: "Respekten för konstnärlig elitism och kvalitet kräver alltså med detta synsätt demokratins garantier för att minoritetssynpunkter ska få tillgång till offentligheten och att samhälliga, ideologiska och individuella motbilder hålls fram." (s. 221). Vilka dessa motbilder är och vem som ska stå för dem kan man fundera över eftersom Forser några sidor tidigare menat att de svenska teaterinstitutionerna bör bli mindre och i storlek mer diversifierade: "Det är nödvändigt om teatern ska kunna förhålla sig först och främst till konstnärliga frågor och inte till kulturpolitiska målsättningar och så eller så stort utbud med den eller den etniska, könsmässiga eller klassmässiga inriktningen. Teatern kan inte vara angelägen för alla och samtidigt konstnärligt kreativ" (s. 217).

litet i de här sammanhangen bara för att man ska slippa förklara vad man menar?

För hur går det oftast till när vissa saker blir allmänmänniskliga, blir stor kvalitet?

Fredrik Schoug, en etnolog från Lunds universitet, har tittat på vilka människor som konkurreras ut respektive premieras som doktorander och forskare inom universitetsvärlden, med hjälp av bland annat just ord som kvalitet, konkurrens, begåvning.

Och hans bistra slutsats är att kvalitet och begåvning inte är något som vissa människor har, utan egenskaper som systemet tilldelar vissa människor för att motivera en orättvis fördelning av resurser.¹¹

Därför finns det en viktig poäng och insikt i Konstnärsnämndens årsrapport från 2003, där man skriver att "bedömningen av kvalitet måste förstås i ett genusperspektiv, såtillvida att kvinnor och män i olika grad har tillgång till de arenor som bekräftar en konstnärs status i kvalitetshänseende".¹²

Det går ju helt enkelt inte att prata om kvalitet förrän någon har gjort en uppsättning, spelat en roll. Det går inte att heller att prata om stor kvalitet förrän någon fått axla rollen som demonregissör, fått använda de största scenernas resurser, fått göra flera uppsättningar och roller som setts av så många att de ingår i inte bara några få, utan många personers, referenssystem av potentiellt bra eller dålig teater. Tänk om begåvning och konstnärlighet och kvalitet inte är något som vaskas fram, utan är något som skapas av strukturer, tilldelas människor som svarar mot redan färdiga bilder av vem som kan vara den stora konstnären, vem som kan förnya, vem som kan göra teater av hög kvalitet?

Ett sätt att rucka på de här tysta föreställningarna är att insistera på diskussioner kring vad som menas med kvalitet, i förhållande till konkreta val av regissörer, texter, skådespelare, i relation till konkreta uppsättningar. Och att insistera på att så många röster som möjligt får komma till tals i de diskussionerna, annars blir vi inte tvungna att formulera våra argument, utan kan komma undan med att säga "bra" eller "klassiker" utan att förklara varför, och så lätt ska det faktiskt inte vara. Och så kan vi allihopa börja leka med hur vi tillsammans tilldelar egenskaper till människor. Istället för kvinnlig – sätt demon framför ordet regissör varje gång ni pratar

¹¹ Schoug, Fredrik (2004) *På trappans första steg. Doktoranders och nydisputerade forskares erfarenheter av akademien*, Lund: Studentlitteratur.

¹² Konstnärsnämnden (2003) Årsredovisning 2003, s. 6.

om Ariane Mnouchkine, Suzanne Osten, Kathrine Wiedemann. Eller gör uppror mot dem, som om de stod för tungrodda traditioner och konventioner och som om vi inte behövde förhålla oss till några andra – så skapas faktiskt också kanon. Eller säg storartad, magnifik, djupt personlig, när vi pratar om gestaltningar av Åsa Persson eller Frida Hallgren. (Prova att låtsas att ni aldrig har hört talas om han den där, vad heter han nu igen, den där svenske dramatikern som visst börjar på S?)

Kvalitetsbegreppet kan, och ska nog, inte naglas fast en gång för alla, men inom teatern kan det definitivt, och oupphörligen, artikuleras bättre, så att manligt kön inte av bara farten blir samma sak som att ha bättre förutsättningar för att hålla hög konstnärlig kvalitet.

Det fanns en liten, både roande och oroande, twist i reklamkampanjen jag berättade om inledningsvis.

Själv vill jag gärna tänka och fantisera om att detta var ett av de krav Penni Smith ställde för att det stora jeansföretaget skulle få använda hennes bilder. På en och annan av affischerna fanns en liten, liten modifikation, ett litet inledande "e". (Och det var tryckt, inte resultatet av några obskyra vänstergruppers nattliga räder, jag var ända fram och pillrade med fingret).

Det stod: "equality never goes out of style." Jämlikhet är alltid rätt.

Och plötsligt stod det klart: kvalitet är ju egentligen bara en liten del av ett längre och mycket viktigare ord. "Equality never goes out of style." Så enkelt kan det faktiskt vara.

Ylva Gislén, lektor vid Konst, Kultur och Kommunikation, Malmö Högskola. Har i 17 år frilansat som teaterkritiker, först för *Sydsvenska Dagbladet* och sedan för *Svenska Dagbladet*. Satt i Kulturrådets referensgrupp för de fria teatergrupperna mellan 1995 och 2000 samt 2002 och skrev en översyn om de fria teatergruppernas villkor på uppdrag av Kulturrådet 2001. Arbetar även för Nordscen i Köpenhamn och Teaterhögskolan i Malmö.

Referenser

- 1974 samt 1996 års kulturpropositioner, prop.1974:28 samt prop.1996/97:3.
- Arendt, Hannah (1968) "What is Authority?", *Between Past and Future. Eight Exercises in Political Thought*, New York: The Viking Press.
- Arendt, Hannah (1968) "The Crisis in Culture: it's Social and Political Significance", *Between Past and Future. Eight Exercises in Political Thought*, New York: The Viking Press.
- Benhabib, Seyla (1992) *Situating the Self. Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics* Cambridge: Polity Press.
- Forser, Tomas (1999) "Demokratin på teatern. Om det mätbara och kulturpolitikens dilemma", i Amnå, Erik & Johannesson, Lena (red) *Demokratis estetik, Demokratiutredningens forskarvolym IV* (SOU 1999:129), s. 199–225.
- Konstnärsnämnden (2003) Årsredovisning 2003.
- Kyrö, Ingrid (2004) *Konst och vetenskap. Samverkan mellan barnkultur och forskning*. Slutrapport för Regionteatern Blekinge-Kronobergs nationella uppdrag 2001–2003.
- Ring, Lars (2005) "Ett vackert sorgespel om kapsejsad manlighet", recension av Peer Gynt, Det Norske Teatret, Oslo. *Svenska Dagbladet* 2005-02-22.
- Schoug, Fredrik (2004) *På trappans första steg. Doktoranders och nydisputerade forskares erfarenheter av akademin*, Lund: Studentlitteratur.
- Stribe, Birgitta (2002) *Gnistrande möten mellan vetenskap och konst*. Rapport från symposium 22–23 maj 2002. Regionteatern Blekinge Kronoberg.
- Utbildnings- och kulturdepartementet (2005) *Mål, återsrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2006 avseende Kungliga Dramatiska Teatern AB*. Regeringsbeslut 1:84, 2005-12-15, U2005/9545/Kr.
- Utbildnings- och kulturdepartementet (2005) *Mål, återsrapporteringskrav och uppdrag för budgetåret 2006 avseende Riksteatern*. Regeringsbeslut 1:85, 2005-12-15, U2005/9546/Kr.